

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему: **«СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО
ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ»**

Виконав: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої
освіти,
Т1-М23 групи
спеціальності: 242 Туризм
за ОПП «Туризмознавство»
денної форми навчання
Володимир НАТОЛОЧЕНИЙ

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент кафедри
туризму та готельно-ресторанної справи
Богдана ОПРЯ

Рецензент:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Володимир ЛИСАК

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ.....	7
1.1. Виникнення та розвиток туристичної індустрії на Балі: історичний аспект.....	7
1.2. Традиції та культура Балі як основа туристичної привабливості.....	16
1.3. Вплив світових тенденцій на формування туристичного бренду острова.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА БАЛІ.....	37
2.1. Ключові сегменти туристичного ринку Балі: види туризму та цільова аудиторія.....	37
2.2. Інфраструктура туризму: стан готельного бізнесу, транспорту та сервісів.....	45
2.3. Соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення та економіку.....	54
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА БАЛІ.....	61
3.1. Екологічні та соціальні проблеми, пов'язані з розвитком туризму.....	61
3.2. Перспективи сталого розвитку туризму: роль місцевих громад та уряду.....	70
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Острів Балі є одним з найбільш популярних туристичних напрямків у світі, притягуючи мільйони мандрівників з різних куточків планети завдяки своєму унікальному поєднанню природних ресурсів, культурної спадщини та сучасних туристичних послуг. Однак, попри успіхи, острів стикається з новими викликами, пов'язаними із екологічними, соціальними та економічними аспектами розвитку туризму. Це вимагає постійного аналізу та вдосконалення існуючих моделей розвитку туристичної галузі, а також пошуку шляхів до сталого розвитку.

Важливим аспектом є необхідність підтримки збалансованого розвитку туризму, який не шкодить природному середовищу та місцевій культурі. Туризм на Балі не тільки сприяє економічному зростанню, але й має соціокультурний вплив, змінюючи традиції місцевих жителів та їх стиль життя. Тому вивчення туристичних тенденцій, популярних напрямків та особливостей інфраструктури є важливим для ефективного планування та сталого розвитку галузі. Також актуальним є вивчення впливу туризму на місцеву економіку, зокрема на підприємництво, ринок праці та розвиток інфраструктури, що сприяє поліпшенню якості життя місцевого населення.

Таким чином, розуміння поточного стану туристичної галузі на Балі та її викликів є надзвичайно важливим для подальшого розвитку та оптимізації туризму, що має забезпечити економічне процвітання острова, зберігаючи при цьому його унікальні культурні та природні ресурси. Це підкреслює актуальність теми, оскільки дає можливість на основі детального аналізу сформулювати рекомендації для покращення туристичного досвіду і сталого розвитку на острові Балі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана у контексті тематики, яку розробляє кафедра туризму та готельно-ресторанної справи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Мета роботи – дослідити стан та особливості розвитку світового туризму на острові Балі.

Для досягнення мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

- простежити виникнення та розвиток туристичної індустрії на Балі в історичному контексті;
- з'ясувати роль традицій та культури острова Балі у формуванні туристичної привабливості регіону;
- виявити вплив світових тенденцій на формування туристичного бренду острова;
- охарактеризувати ключові сегменти туристичного ринку Балі, види туризму та цільову аудиторію споживачів послуг;
- змалювати інфраструктуру туризму, стан готельного бізнесу, транспорту та сервісів;
- визначити соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення та економіку;
- охарактеризувати екологічні та соціальні проблеми, пов'язані з розвитком туризму;
- змалювати перспективи сталого розвитку туризму, роль місцевих громад та уряду.

Об'єктом дослідження є тенденції та перспективи розвитку сучасної індустрії туризму.

Предметом дослідження туризму на острові Балі як економічне соціальне та культурне явище.

Методи та методологія дослідження. Методологічною основою роботи є загальні принципи науковості, системності, багатофакторності та об'єктивності. У процесі збору інформації та написання роботи були застосовані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, метод аналізу використовувався для виокремлення ключових аспектів, пов'язаних із станом та особливостями розвитку туризму на острові Балі. Метод синтезу дозволив інтегрувати різноманітні дані у цілісну систему

відповідно до поставленої мети та завдань. Описовий метод забезпечив послідовне викладення матеріалу у логічній структурі, тоді як порівняльний метод сприяв зіставленню туристичних тенденцій Балі з іншими популярними світовими напрямками. Крім того, хронологічний метод був задіяний для характеристики розвитку туристичної інфраструктури на Балі у різні періоди.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у комплексному аналізі стану та перспектив розвитку туризму на острові Балі. У роботі розкрито сучасний стан ключових сегментів туристичного ринку острова, вплив туристичної інфраструктури на місцеву економіку та соціальну структуру, а також визначено основні виклики, пов'язані з розвитком туризму. Особливу увагу приділено перспективам сталого розвитку туризму, зокрема ролі місцевих громад та уряду у цьому процесі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у розробці стратегій розвитку туризму на острові Балі з акцентом на сталий розвиток. Висновки та рекомендації можуть знайти застосування у туристичному менеджменті, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних із туризмом, готельно-ресторанною справою та економікою туризму. Крім того, матеріали дослідження можуть стати основою для подальших наукових публікацій, курсових і дипломних робіт, присвячених аналізу світових туристичних тенденцій.

Апробація результатів дослідження здійснена шляхом їх обговорення та попереднього захисту на кафедрі туризму та готельно-ресторанної справи, а також у результаті виголошення окремих положень на науковій онлайн-конференції «Суспільно-економічні виклики сучасності», яка відбулася 14-15 вересня 2024 року у Києві.

Публікації. Окремі тези та напрацювання дипломної роботи були викладені у статті «Острів Балі – історія успіху», поданій до друку за матеріалами зазначеної конференції.

Структура роботи визначена метою і завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 85 сторінках. Загальний обсяг роботи – 97 сторінок. Список використаних джерел налічує 62 найменування.

ВИСНОВКИ

У результаті розв'язання поставлених у роботі завдань було зроблено наступні висновки.

З'ясовано, що поява туризму на Балі виявилася тісно пов'язаною з історичними процесами колоніальної епохи та зростаючим інтересом до острова з боку європейських письменників, художників і мандрівників на початку ХХ століття. Це стало основою для формування образу Балі як екзотичного місця, яке зберігає свою унікальну культуру, релігію і традиції, що неодноразово привертало увагу різних поколінь туристів.

Важливою складовою туристичної привабливості Балі є його багатий культурний спадок, який охоплює традиції, релігію, мистецтво, архітектуру та ремесла. Культурні практики острова, включаючи релігійні обряди та святкування, є невід'ємною частиною повсякденного життя місцевих жителів і стають важливим елементом туристичного досвіду. Місцеві традиції, такі як танці, ремесла, архітектура та свята, створюють автентичну атмосферу, яка приваблює туристів, котрі шукають не лише відпочинок, а й можливість зануритися в унікальну культурну реальність.

Водночас сучасний туристичний бренд Балі сформувався під впливом глобальних тенденцій, таких як цифровізація, зростання популярності екологічного та wellness-туризму, а також інтерес до культурних і соціально відповідальних подорожей. Завдяки цьому острів став доступнішим і привабливішим для широкого кола туристів. Балі адаптував свої туристичні пропозиції до нових запитів, зберігаючи автентичність і водночас орієнтуючись на стійкий розвиток. Ця гнучкість та інтеграція традицій із сучасними очікуваннями мандрівників дозволяють Балі залишатися одним із найпопулярніших напрямків у світі, задовольняючи потреби як любителів пригод, так і шукачів духовного та культурного збагачення.

Аналіз сучасного стану туристичної галузі на Балі, дозволяє стверджувати, що острів залишається популярним напрямком для різних

типів туристів, зокрема для любителів культурного, екологічного, wellness та активного туризму. Різноманіття видів туризму та чітко визначена цільова аудиторія дозволяють Балі залишатися важливим туристичним хабом, що привертає мандрівників з усього світу.

Розвиток інфраструктури, зокрема готельного бізнесу, транспорту та сервісів, є важливим чинником, який визначає комфорт туристів і сприяє сталому розвитку туристичної галузі. Балі пропонує широкий вибір засобів розміщення для всіх категорій туристів, включаючи екологічно чисті готелі та приватні курорти, що відповідають останнім вимогам до сталого туризму. Окрім цього, транспортна інфраструктура, включаючи аеропорти, поромні переправи та мережу міжміських доріг, забезпечує зручний доступ і переміщення по острову, що є важливим фактором для залучення туристів і розвитку регіону.

Водночас соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення є двостороннім: туризм приносить значні економічні вигоди через створення робочих місць, розвиток малого бізнесу та інвестиції в інфраструктуру, але й супроводжується змінами у соціальній структурі, урбанізацією та нерівністю доходів. Також існує проблема екологічних та соціальних викликів, які виникають через швидкий розвиток туризму на Балі. Однією з основних екологічних проблем є забруднення навколишнього середовища, зокрема води та повітря, через зростаючу кількість туристів та безконтрольне використання природних ресурсів. Пляжі та коралові рифи, що є важливими атракціями для туристів, страждають від перевантаження, а також від неконтрольованого будівництва, що порушує природну екосистему. Водночас розвиток туристичної інфраструктури вимагає значних витрат води та енергії, що ставить під загрозу стійкість місцевих екосистем.

Соціальні проблеми також є невід'ємною частиною туристичного буму на Балі. Туризм створює нерівномірний розподіл багатства серед місцевих жителів, що може призводити до соціальної напруги. Багато місцевих мешканців отримують незначні доходи від туризму, тоді як більшість

прибутків йде до великих корпорацій і закордонних інвесторів. У той же час, розвиток туризму сприяє зростанню урбанізації та змішуванню культур, що може викликати соціальні конфлікти і втрату традиційних цінностей. З одного боку, це призводить до економічного розвитку, але з іншого – до культурної асиміляції та зниження місцевої автентичності.

Вирішення цих та інших проблем спеціалісти пов'язують зі сталим розвитком туризму, котрий передбачає створення умов для довготривалого збереження природних ресурсів та культурної спадщини, одночасно забезпечуючи вигоди для місцевого населення. Місцеві громади повинні активно брати участь у розробці і реалізації туризму, що підтримує їх традиції та культуру. Для цього необхідно впроваджувати освітні програми, спрямовані на збереження навколишнього середовища та культури, а також підтримувати ініціативи, які заохочують відповідальне ставлення до природи.

Уряд, у свою чергу, має активно інвестувати в екологічну інфраструктуру, контролювати забруднення і проводити політику, що підтримує сталий розвиток, зокрема через заохочення екологічно чистих готелів та зелених практик у туристичній діяльності. Це дозволить острову Балі зберегти його природну красу та культурне багатство, одночасно забезпечуючи економічний розвиток та благополуччя місцевих мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко В. Г. Міжнародний туризм як чинник взаємодії і взаємозбагачення культур. *Філософські нариси туризму*. Київ: Український Центр духовної культури. 2005. С. 212-236.
2. Антонюк Н. В., Мальська М. П., Занько Ю. С., Ганич Н. М. Теоретичні основи країнознавства: підручник. Київ: Знання, 2011. 326 с.
3. Бабінська О. В. Трикутник зростання «Індонезія-Малайзія-Таїланд»: проблеми та перспективи. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 8-16.
4. Балі. Популярні курорти та пляжі. URL: <https://travelstart.if.ua/bali-populyarni-kurorty-ta-plyazhi/>
5. Божидарнік Т. В., Савош Л. В. Міжнародний туризм. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
6. Відпочинок на казковому Балі. URL: <https://tripmydream.ua/media/lichnoe-vpechatlenie/skazochnuj-ostrov-bali>
7. Вовк С. Вплив тероризму на міжнародний туризм. *Журнал європейської економіки*. 2017. Вип. 14. С. 37-50.
URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/788>
8. Галушка-Адайкін А. Р. Створення режиму «нового порядку» в республіці Індонезія. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 2. С. 241-249.
9. Дахно І. І. Країни світу: енциклопедичний словник. Київ: МАПА. 2007. 606 с.
10. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
11. Культурна столиця Балі: їж, твори, відпочивай. URL: <https://www.poehalisnami.ua/ua/blog/kulturnaya-stolitsa-bali-esh-tvori-otdihai>

12. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
13. Мальська М. П., Бордун О., Гамкало М. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 300 с.
14. Мальська М. П., Антонюк Н. В. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. Київ: Знання, 2008. 661 с.
15. Мандрик І., Медведєва І. Туристично-країнознавчі особливості розвитку туризму на острові Балі: сучасний стан та пріоритети розвитку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 3. С. 98-102.
16. Масляк П. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
17. Самостійна подорож до Індонезії: острів Балі. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/tourism/samostiyna-podorozh-do-indoneziyi-ostriv-bali-1482117.html>
18. Тренди туристичної сфери на Балі: зміщення фокусу на більш якісний туризм. URL: <https://visitworld.today/uk/blog/2079/tourism-trends-in-bali-shifting-focus-to-higher-quality-tourism#turisticna-sfera-bali-u-2024-roci>
19. Уварова Г. Ш., Мелько Л. Ф. Туристичне країнознавство: навчальний посібник. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права», 2022. 410 с.
20. Федорченко В. К. Свобода і туризм: погляд туризмолога. *Філософські нариси туризму*. Київ: Український Центр духовної культури, 2005. С. 40-52.
21. Adhika I. M., Putra I. D. G. A. D. Reinvigorating cultural landscapes for planning cultural tourism in Bali. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2020. № 33. P. 1462-1469.
22. Arcana K. T. P., Wiweka K. The Impact of Managing Sustainable Event and the Contribution to the Formation of Destination Image at Nusa Dua Resort, Bali. *Jurnal Ilmiah Hospitality Management*. 2015). № 6 (1). P. 43-48.

23. Astawa I. P., Sukawati T. G. R., Sugiarta I. N. G. Developing a harmonious culture-based sustainable event model in Bali Tourism Village. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2019. № 25 (2). P. 446-462.
24. Astuti N. N. S., Ginaya G., Susyarini N. P. W. A. Designing Bali tourism model through the implementation of tri hita karana and sad kertih values. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 2019. № 5 (1). P. 12-23.
25. Baker K., Coulter A. Terrorism and tourism: The vulnerability of beach vendors' livelihoods in Bali. *Journal of Sustainable Tourism*. 2007. № 15 (3). P. 249-266.
26. Bali Provincial Tourism Office. 2022. Dispar Optimis 238 Desa Wisata Bali Kian Dilirik Turis. URL: <https://www.detik.com/bali/wisata/d-6442392/dispar-optimis-238-desa-wisata-bali-kian-dilirik-turis>
27. Bali Tourism Overview 2023. URL: <https://emasestate.com/bali-tourism-overview-2023/>
28. Brauchler B. Diverging Ecologies on Bali. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*. 2018. Vol. 33. № 2. P. 362-396. URL: <https://www.jstor.org/stable/26538529>
29. Budhi M. K. S., Lestari N. P. N. E., Suasih N. N. R. The Recovery of The Tourism Industry in Bali Province Through The Penta-Helix Collaboration Strategy in The New Normal Era. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2022. № 40 (1), P. 167-174.
30. Budiasa I. W., Ambarawati I. Community based agro-tourism as an innovative integrated farming system development model towards sustainable agriculture and tourism in Bali. *Journal of the International Society for Southeast Asian Agricultural Sciences*. 2014. № 20 (1). P. 29-40.
31. Budiasa I. W., Santosa I. G. N., Ambarawati I. G. A. A., Suada I. K., Sunarta I. N., Shchegolkova N. Feasibility study and carrying capacity of Lake Batur ecosystem to preserve tilapia fish farming in Bali, Indonesia. *Biodiversitas Journal of Biological Diversity*. 2018. № 19 (2). P. 563-570.

32. Coca N. How Tourism Changed Bali. The Indonesian island reconsiders development at any cost. URL: <https://strangersguide.com/articles/how-tourism-changed-bali/>
33. Cole S., Browne M. Tourism and Water Inequity in Bali: A Social-Ecological Systems Analysis. *Human Ecology*. 2015. Vol. 43. № 3. P. 439-450. URL: <https://www.jstor.org/stable/24762767>
34. Cukier J., Norris J., Wall G. The involvement of women in the tourism industry of Bali, Indonesia. *The Journal of Development Studies*. 1996. № 33 (2). P. 248-270.
35. Cukier J., Wall G. Informal tourism employment: Vendors in Bali, Indonesia. *Tourism Management*. 1994. № 15 (6). P. 464-467.
36. Darling D. Nusa Dua: reflections of Bali. Singapore: Editions Didier Millet for the Bali Tourism Development Corp. 1995. 96 p.
37. Dolezal C. Being in the field in Bali: A reflection on fieldwork challenges in community-based tourism research. *In Tourism Ethnographies*. 2019. P. 97-111.
38. Dolezal C., Novelli M. Power in community-based tourism: Empowerment and partnership in Bali. *Journal of Sustainable Tourism*, 2020. № 12. P. 1-19.
39. Ernawati H., Soeroso A., Annisa R. N., Wibowo F. X. S. Measuring Destination Image on Tourism River Area the Case of Gua Pindul. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*. 2018. № 28 (2). P. 1-24. URL: <https://doi.org/10.9734/JESBS/2018/45216>
40. Esquivias M. A., Sugiharti L., Rohmawati H., Setyorani B., Anindito A. Tourism demand in indonesia: Implications in a post-pandemic period. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. № 37 (3). P. 951-958.
41. Gunadi A. Tegallalang Rice Terraces in Bali. URL: <http://www.bali-indonesia.com/ubud/tegallalang-rice-terraces.html>
42. Hastings K. 14 Top-Rated Tourist Attractions in Bali. URL: <http://www.planetware.com/tourist-attractions-/bali-ina-b-b.htm>

43. Hitchcock M. Ethnicity and tourism entrepreneurship in Java and Bali. *Current Issues in Tourism*. 2000. № 3. P. 204-225.
44. Hitchcock M. Tourism and total crisis in Indonesia: The case of Bali. *Asia Pacific Business Review*. 2001. № 8 (2). P. 101-120.
45. Hitchcock M. Tourism, development and terrorism in Bali. Aldershot, England; Burlington, 2007. 214 p.
46. Hitchcock M., & Putra I. N. D. The Bali bombings: Tourism crisis management and conflict avoidance. *Current Issues in Tourism*. 2005. № 8 (1). P. 62-76.
47. Hobart M. Bali is a brand: a critical approach. *Jurnal Kajian Bali (Journal of Bali Studies)*. 2011. № 1. P. 1-26.
48. Hoffman L. Bali: The Ultimate Guide to the World's Most Spectacular Tropical Island. Tuttle Publishing. 2012. 352 p.
49. Hussey A. Tourist Destination Areas in Bali. *Contemporary Southeast Asia*. 1982. Vol. 3. № 4. P. 374-385. URL: <https://www.jstor.org/stable/25797683>
50. Impact of Terrorism on Tourism. URL: <http://sumedhakalia.wordpress.com/2009/10/25/impact-of-terrorism-on-tourism/>
51. Iswaratantra G. W., Vipriyanti N. U., Maba W., Surata, S. P. K. The economic, social and ecological potential of Gerokgak reservoir as a new tourism destination in north Bali. *Journal of Sustainability Science and Management*. 2021. № 16 (7). P. 182-189.
52. McCarthy J. Are sweet dreams made of this? Tourism in Bali and Eastern Indonesia. Northcote, Australia: Indonesia Resources and Information Program, 1994. 128 p.
53. McKean P. F. Tourism, culture change, and culture conservation in Bali. *Changing Identities in Modern Southeast Asia*. 1976. P. 237-248.
54. Ministry of Tourism and Creative Economy Republic of Indonesia. 2023. URL: <https://jadesta.kemenparekraf.go.id/peta>

55. Naja D. A., Suprayogi S., Marfai M. A., Mardiatno D. A study on the social network analyses of dive centers and sustainable tourism development in pemuteran Bali, Indonesia. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. № 36. P. 603-615.
56. Novianto A., Wulansari A., Keban Y. Searching for a better job: Indonesian gig workers and the limits of decent work agendas *Work Organisation, Labour & Globalisation*. 2023. Vol. 17. № 2. p. 71-90.
URL: <https://www.jstor.org/stable/48755814>
57. Ostrom R. Bali's Tourism Interests: Local Responses to Suharto's Globalization Policies. *Southeast Asian Journal of Social Science*. 2000. Vol. 28. № 2. P. 111-130. URL: <https://www.jstor.org/stable/24492960>
58. Picard M. Bali: cultural tourism and touristic culture. Singapore : Archipelago, 1996. 231 p.
59. Pickel-Chevalier S., Ketut B. Towards sustainable tourism in Bali. A Western paradigm in the face of Balinese cultural uniqueness. *Mondes Du Tourisme*. (2016). URL: <https://doi.org/10.4000/tourisme.1187>
60. Sonmez S. Tourism, Terrorism and Political Instability. *Annals of Tourism Research*. 25 (2): 416. URL: <https://core.ac.uk/reader/149232400>
61. Warren C. Risk and the Sacred: Environment, Media and Public Opinion in Bali. *Anthropological Perspectives*. 2012. Vol. 82. № 3. P. 294-307.
URL: <https://www.jstor.org/stable/42704993>
62. Yamashita S. Bali and beyond: explorations in the anthropology of tourism. New York: Berghahn Books, 2003. 175 p.